Eduskunnan lakivaliokunta

Eduskunnan lakivaliokunnan pyyntö 25.2.2022 kirjallisesta asiantuntijalausunnosta

Keskusrikospoliisin lausunto (allekirjoittamaton versio)

Tausta

Eduskunnan lakivaliokunta on 25.2.2022 pyytänyt Keskusrikospoliisilta kirjallista asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä HE 13/2022 vp, kansalaisaloitteesta KAA 2/2019 vp sekä lakialoitteista LA 24/2020 vp ja LA 96/2020 vp.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan muutettaviksi rikoslain seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Kansalaisaloitteen KAA 2/2019 vp ja lakialoitteiden LA 24/2020 vp ja LA 96/2020 vp käsittely on yhdistetty hallituksen esityksen HE 13/2022 vp käsittelyyn.

Keskusrikospoliisin lausunto

HE 13/2022 vp

Keskusrikospoliisi pitää hallituksen esitystä seksuaalirikoksia koskevasta lainsäädännöstä kokonaisuudessaan tarpeellisena ja kannatettavana.

Keskusrikospoliisi katsoo, että seksuaalirikoksia koskevien rangaistussäännösten keskittäminen yhteen lukuun sekä aikuisia ja lapsia koskevien kriminalisointien erittely omiksi säännöksiksi selkeyttää säännösten soveltamisaloja. Myös ehdotukset rangaistusasteikoiden koventamisesta ovat perusteltuja ja kannatettavia. Seuraamukset ankaroituvat etenkin lapsiin kohdistuvien rikosten osalta.

Vapaaehtoisuuden ilmaiseminen

Keskusrikospoliisi pitää perusteltuna hallituksen esityksen keskeistä ehdotusta säätää raiskausrikosta koskeva säännös suostumusperusteiseksi sekä vapaaehtoisuuden puute muiden seksuaalirikosten tunnusmerkistötekijäksi. Esitys tuo seksuaalirikoslainsäädännön periaatteita kansainvälisten velvoitteiden mukaiseksi.

Keskusrikospoliisi kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että vapaaehtoisuuden puute voi muodostua haastavaksi näyttökysymysten arvioinnin kannalta sekä esitutkinnassa että rikosprosessin myöhemmissä vaiheissa. Vapaaehtoisuudesta tai sen puuttumisesta on vaikea hankkia jälkikäteen

näyttöä, sillä käytännössä esimerkiksi raiskausrikoksissa usein ainoa saatavilla oleva näyttö on asianosaisten kertomukset tapahtumasta. Kyse on näin ollen niin kutsutuista sana vastaan sanaa -tilanteista. Keskusrikospoliisi toteaa, että tällaisissa tilanteissa on varmistettava myös epäillyn oikeusturva. Pelkällä rikosepäilylläkin voi olla merkittäviä vaikutuksia epäillyn elämään, vaikkei esitutkinta myöhemmin johtaisi syytteen nostamiseen.

Keskusrikospoliisi toteaa, että vapaaehtoisuuden ja sen puuttumisen arviointiin liittyviä kysymyksiä on esityksessä tarkasteltu eri puolilta, mikä on lainsoveltajan näkökulmasta tärkeää. Keskusrikospoliisi esittää pohdittavaksi, voisiko lain esitöissä tarkastella vapaaehtoisuuden puuttumista tunnusmerkistötekijänä vielä tarkempirajaisemmin ja monipuolisemmin, vastaavalla tavalla kuten hallituksen esityksessä on tehty seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa. Siten lain soveltamiseen saataisiin täsmällisempiä tulkintaohjeita ja lain yhdenmukainen soveltaminen voitaisiin varmistaa. Oikeuskäytännön muodostumisen kautta saadut linjaukset tulevat vasta pidemmän ajan kuluttua ja voivat myös aluksi tuottaa erilaisia tulkintoja.

Keskusrikospoliisi toteaa, että esitutkinnassa näyttökysymyksen keskittyessä vapaaehtoisuuden puuttumiseen, voi huomio kohdistua aiempaa enemmän asianomistajan käyttäytymiseen. Tältä osin esitutkinnassa on huomioitava tilanteen haastavuus asianomistajan kannalta ja kiinnitettävä hienotunteisuuteen erityistä huomiota.

Sukupuoliyhteyden määritelmä

Keskusrikospoliisi toteaa, että sukupuoliyhteyden määritelmän laajentaminen selkeyttää teonkuvausta ja lain soveltamista.

Keskusrikospoliisi katsoo, että sukupuoliyhteyden määritelmästä puuttuu yksi sukupuoliyhteyden muoto eli se, jossa epäilty saa uhrin penetroimaan itse itseään jollakin esineellä tai sormin. Tätä tekotapaa on kohdattu erityisesti lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. Tekoon ei välttämättä liity uhrin ja epäillyn fyysistä tapaamista, vaan teko saattaa tapahtua verkon välityksellä. Tämä tekotapa voi olla erityisen nöyryyttävä ja haitallinen erityisesti lapselle. Tekoon liittyy asianomistajan erityistä syyllisyyttä ja häpeää siitä, että hän on joutunut osallistumaan omaan hyväksikäyttöönsä aktiivisena toimijana.

LA 24/2020 vp

Keskusrikospoliisi pitää lakialoitteessa ehdotettuja muutoksia kokonaisuudessaan tarpeellisina ja kannatettavina. Muutosehdotukset ovat käytännönläheisiä ja tulleet selvästi esille käytännön työn kautta.

Törkeä lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito

Lakialoitteen mukaiset esitykset on osin sisällytetty hallituksen esitykseen HE 13/2022 vp seksuaalirikoksiin liittyen. Keskusrikospoliisin pitää erityisen tärkeänä, että seksuaalirikoslain muutoksen yhteydessä säädettäisiin myös

lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapidon törkeä tekomuoto. Hallussapitorikoksen enimmäisrangaistuksen korotus on oikea suunta, mutta Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan hallussapitorikos tulisi porrastaa törkeyden mukaan, kuten muidenkin rikosnimikkeiden osalta on tehty.

Lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapitoa ei tule ajatella vain "pelkkänä hallussapitorikoksena" ja kuvia ja videoita kulutustavarana. Jokainen kuva ja video on todiste tosiasiallisesta lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Kun hallussapitäjää kiinnostaa uusi materiaali, luo kysyntä tarjontaa. Tämä puolestaan vaikuttaa epäsuorasti siihen, että lapsiin kohdistuu seksuaalirikoksia. Viimeaikaisessa kansainvälisessä kyselytutkimuksessa oli lähes puolet lasta seksuaalisesti esittävää materiaalia katsoneista henkilöistä vastannut, että materiaalin katsomisen jälkeen he olivat hakeutuneet internetin välityksellä suoraan kontaktiin lapsen kanssa. Yli puolet pelkäsi materiaalin katsomisen johtavan seksuaaliseen tekoon.

Laajan kansainvälisen raportin mukaan verkossa havaitun lasta seksuaalisesti esittävän materiaalin määrä on kasvanut merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Myös hallussa pidetyn lasta seksuaalisesti esittävän kuva- ja videomateriaalin määrä on kasvanut, ja vaikka määrä saattaa olla huomattavan laaja, tuomitut rangaistukset ovat useimmiten edelleen vain sakkoa. Määrät saattavat vaihdella yhdestä kuvasta satoihin tuhansiin videoihin ja satoihin tuhansiin kuviin. Tämän hajonnan huomioimiseksi ja teon moitittavuuden korostamiseksi Keskusrikospoliisi ehdottaa edelleen törkeää tekomuotoa. Törkeän tekomuodon rangaistussäännökseen Keskusrikospoliisi ehdottaa tarkennettavaksi törkeän tekomuodon määrärajaa.

Lakiehdotuksen enimmäisrangaistusten myötä myös syyteoikeuksien vanhentumisaikoja voitaisiin pitää kohtuullisina kysymyksessä oleviin tekoihin nähden. Tältä osin Keskusrikospoliisi korostaa erityisesti suuren kuvamäärän tutkimisen vaatimaa työmäärää ja tutkimiseen kuluvaa aikaa.

Väkivaltakuvauksen hallussapito

Lakialoitteen tarkoituksena on myös lisätä rikoslain 17 lukuun uusi 17 a §, jossa säädettäisiin raakaa väkivaltaa sisältävien kuvamateriaalien hallussapito levittämisen ohella rangaistavaksi.

Keskusrikospoliisi pitää ehdotusta väkivaltakuvauksen hallussapidon rangaistavaksi säätämisestä perusteltuna. Väkivaltaa sisältävässä kuvamateriaalissa on kyse tosiasiassa tapahtuneesta teosta. Materiaalin hallussapito osoittaa poikkeuksellista väkivallan ihannointia, ja materiaalia käytetään myös seksuaalisiin tarkoituksiin. Väkivaltamateriaalin kohdalla tulee kyseeseen niin sanottu porttiteoria vastaavasti kuin muissakin hallussapitorikoksissa. On myös huomattava kysynnän luovan tarjontaa.

Keskusrikospoliisi katsoo, että rangaistussäännöksen nojalla rangaistaviksi tulevat tekomuodot tulisi kuitenkin määritellä tarkemmin. Ehdotetussa 17 a §:ssä ei määritellä rangaistussäännöksessä tarkoitetun väkivaltakuvauksen kohdetta.

Ehdotuksen yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan yksinomaan lapsiin kohdistuvat väkivaltakuvaukset. Keskusrikospoliisi kiinnittää huomiota siihen, että materiaalien sisältämä raaka väkivalta voi kuitenkin kohdistua myös aikuisiin tai eläimiin. Ehdotettua rangaistussäännöstä tulisi tältä osin tarkentaa. Ehdotetun 17 a §:n 2 momentissa mainittuja hyväksyttäviä perusteita materiaalin hallussapidolle ei voida Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan pitää tyhjentävinä. Näin ollen 17 a §:n 2 momenttiin tulisi lisätä maininta ”tai muusta hyväksyttävästä syystä”.

KAA 2/2019 vp

Kansalaisaloitteen KAA 2/2019 vp suostumusperusteisuus on sisällytetty hallituksen esitykseen, josta on lausuttu edellä.

LA 96/2020 vp

Lakialoitteen LA 96/2020 vp mukainen esitys on sisällytetty hallituksen esitykseen HE 13/2022 vp, jossa minimirangaistukseksi lapsenraiskauksesta ja törkeästä seksuaalisesta kajoamisesta lapseen on ehdotettu kahta vuotta vankeutta. Keskusrikospoliisi pitää ehdotusta tekojen moitittavuuteen nähden perusteltuna.

Lopuksi

Keskusrikospoliisi katsoo, että hallituksen esityksen tavoite vahvistaa seksuaalisen itsemääräämisoikeuden ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa sekä lasten koskemattomuuden ja häiriöttömän kehityksen suojaa toteutuu onnistuneesti seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen myötä.

Keskusrikospoliisi pitää tärkeänä tuoda esiin lainsäädännön kokonaisuudistuksen myötä tuleva tarve panostaa niin poliisihallinnon koulutukseen kuin yleisön tiedottamiseen ja seksuaalikasvatukseen. Tällä tavoin edellä mainittu tavoite saadaan parhaalla mahdollisella tavalla ja tehokkaasti toteutumaan.

Keskusrikospoliisin päällikkö
Poliisineuvos Robin Lardot

Rikoskomisario Tiia Grönberg

Automaattisesti päivittyvä allekirjoitusfraasi. Älä poista tätä kenttää, jos allekirjoitat asiakirjan sähköisesti.